

ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆ

1. ಗುರುಗಳಾದ ಗೋವಿಂದಭಗವತ್ಪಾದರ ಸ್ತುತಿ	1
2. ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪಿಯಾಗಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ತುತಿ	2
3. ವಿಘ್ನೇಶ್ವರನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ	2
4. ಪ್ರಕರಣಗ್ರಂಥಾರಂಭ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ	3
5. ಪರಂಪರೆಯಂತೆ ಅನುಬಂಧ ಚತುಷ್ಟಯಕಥನ	4
6. ಸಾಧನಚತುಷ್ಟಯ	7
7. ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯವಸ್ತುವಿವೇಕ	9
8. ಇಹಾಮುತ್ರಾರ್ಥಭೋಗವಿರಾಗ	12
9. ಕಾಮದೋಷನಿರೂಪಣವು	29
10. ಕಾಮ - ವಿಜಯೋಪಾಯಃ	39
11. ಧನದೋಷನಿದರ್ಶನಮ್	44
12. ವಿರಕ್ತಿಃ ಫಲೋಪಸಂಹಾರಃ	52
13. ಶಮಾದಿಷಟ್ಕ	59
14. ಬ್ರಹ್ಮವಿತ್ಸಹವಾಸ	72
15. ಮುಮುಕ್ಷುತ್ವ	74
16. ದಮ	74
17. ತಿತಿಕ್ಷಾ	80
18. ಉಪರತಿ	87
19. ಮುಮುಕ್ಷುತ್ವ	124
20. ಗುರುವಿನ ಅನುಗ್ರಹ	145
21. ಶಿಷ್ಯನ ಪ್ರಶ್ನೆ	149

22. ಗುರುವಿನ ಉತ್ತರ	153
23. ಪಂಚಮಿಧ್ಯಾತ್ವ	156
24. ಭಾವರೂಪ ಅಜ್ಞಾನ	166
25. ಅಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಕಾರಣಶರೀರ, ಆನಂದಮಯ ಕೋಶ	171
26. ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟಿ	178
27. ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಶರೀರ	181
28. ವಿಜ್ಞಾನಮಯಕೋಶ	188
29. ಮನೋಮಯಕೋಶ	191
30. ಸ್ಥೂಲಶರೀರ	212
31. ಅತ್ಮಾನಾತ್ಮಗಳ ಅಧ್ಯಾರೋಪ	240
32. ಅವಿಷಯವಾದ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಸವಾಗಬಹುದೇ?	246
33. ಗುರುಗಳ ಉತ್ತರ	249
34. ಅಧ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಕಾರಣ	256
35. ಪರಮೇಶ್ವರನಿಗೆ ಉಪಾಧಿಯಿಂದ ಬಂಧವಿಲ್ಲ	264
36. ಅಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ನಿವೃತ್ತಿ	269
37. ಆತ್ಮನ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ವಿವಾದ	273
38. ವಾದಿಗಳು ಹೇಳಿರುವುದೆಲ್ಲವೂ ಅನಾತ್ಮ	299
39. ಅಸತ್ಕಾರ್ಯವಾದ ಖಂಡನೆ	305
40. ಶೂನ್ಯವಾದದ ಖಂಡನೆ	308
41. ಆತ್ಮಸಿದ್ಧಿ	310
42. ಆತ್ಮನ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ರೂಪ	317
43. ವಿಷಯಾನಂದವು ದುಃಖಮಿಶ್ರಿತ	337
44. ನಿಜವಾದ ಆತ್ಮಾನಂದದ ಅನುಭವವು ಸುಷುಪ್ತಿಯಲ್ಲಿದೆ.	340
45. ಆತ್ಮನಿಗಿಂತ ಪ್ರಪಂಚವು ವಿಜಾತೀಯವಲ್ಲ	350
46. ಜಗತ್ತು ಸನ್ಮಾತ್ರವೆಂಬುದು ಹೇಗೆ?	352
47. ಬ್ರಹ್ಮವು ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನವೇ	360

48. ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಗಳು	366
49. ನೈದಿಲೆ ಕಪ್ಪು ಎಂಬಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವಾಗದು	369
50. ತತ್, ತ್ವಂ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ	372
51. ಐಕ್ಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ	374
52. ಅಖಂಡಾರ್ಥವೇ ಶ್ರುತಿಗೆ ಸಮ್ಮತ	375
53. ಇಲ್ಲಿ ಜಹಲ್ಲಕ್ಷಣಿಯು ಸಲ್ಲದು	378
54. ಇಲ್ಲಿ ಅಜಹಲ್ಲಕ್ಷಣಿಯೂ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ	382
55. ವಾಕ್ಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವಿರುವುದಿಲ್ಲ	390
56. ಅದ್ವಿತೀಯತ್ವೋಪದೇಶ	394
57. ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವ ಅಖಂಡಾಕಾರ ವೃತ್ತಿ	411
58. ಉತ್ತಮಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಮನನವೂ ಬೇಕು	416
59. ಶ್ರವಣಾದಿಗಳ ಅವಧಿ	420
60. ದೃಶ್ಯಾನುವಿದ್ಧ ಶಬ್ದಾನುವಿದ್ಧ ಸವಿಕಲ್ಪ	426
61. ತಾನು ಸಾಕ್ಷಿಯೆಂದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಅನುಸಂಧಾನ	428
62. ದೃಶ್ಯವಿಲಯರೂಪವಾದ ಸಮಾಧಿ	434
63. ಜ್ಞಾನನಿಷ್ಠೆಗೆ ಕರ್ಮದಿಂದ ಆಗಬೇಕಾದ್ದೇನೂ ಇಲ್ಲ	438
64. ಜ್ಞಾನನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವವನಿಗೆ ಬೇರೆ ಯಾವ ಅನುಷ್ಠಾನವೂ ಬೇಕಿಲ್ಲ.	441
65. ಯೋಗಾರೂಢನಿಗೆ ಯಾವ ಕರ್ಮವೂ ಇಲ್ಲ	444
66. ಶಬ್ದಾನುವಿದ್ಧ ಸಮಾಧಿ	445
67. ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಸಮಾಧಿ	449
68. ಬಾಹ್ಯಸಮಾಧಿತ್ರಯ	450
69. ದೃಶ್ಯಾನುವಿದ್ಧಸಮಾಧಿಯು	454
70. ಶಬ್ದಾನುವಿದ್ಧ ಬಾಹ್ಯ ಸಮಾಧಿ	459
71. ಸಮಾಧ್ಯಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಅವಧಿ	463

72.	ಸಮಾಧಿ ಪ್ರಶಂಸೆ	465
73.	ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪ ಸಮಾಧಿಯ ಅಂಗಗಳು	468
74.	ಸಮಾಧಿಗೆ ವಿಘ್ನಗಳು	473
75.	ಶಿಷ್ಯನ ಕೃತಜ್ಞತಾಪೂರ್ವಕ ಗುರುಸ್ತೋತ್ರ	475
76.	ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಾದಿ ವಿಷಯಕ ಪ್ರಶ್ನೆ	481
77.	ಅವಸ್ಥೆಗಳ ವಿವರಣೆ	487
78.	ಜೀವನ್ಮುಕ್ತನ ವರ್ಣನೆ	495
79.	ವಿದೇಹಮುಕ್ತಿ	501
80.	ವಿದೇಹಮುಕ್ತನ ಸ್ಥಿತಿ	503
81.	ಉಪಸಂಹಾರ	511

ಓಂ

ಶ್ರೀಮತ್ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯ ಪ್ರಣೀತ

ಸರ್ವವೇದಾಂತಸಿದ್ಧಾಂತಸಾರಸಂಗ್ರಹ

ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿ ಗ್ರಂಥ ಪಠಿಸಮಾಪ್ತಿಯಾಗಲಿ ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶ
ದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಮಂಗಲಾಚರಣೆ -

1. ಗುರುಗಳಾದ ಗೋವಿಂದಭಗವತ್ಪಾದರ ಸ್ತುತಿ.

ಅಖಂಡಾನಂದಸಂಬೋಧೋ ವಂದನಾದ್ಯಸ್ಯ ಜಾಯತೇ

|

ಗೋವಿಂದಂ ತಮಹಂ ವಂದೇ ಚಿದಾನಂದತನುಂ
ಗುರುಮ್||

ಯಸ್ಯ = ಯಾವ ಗುರುಗಳ, ವಂದನಾತ್ = ನಮಸ್ಕಾರದಿಂದ ಅಖಂಡಾ
ನಂದ ಸಂಬೋಧಃ = ಅಮಿತಾನಂದದ ಅನುಭೂತಿಯು, ಜಾಯತೇ =
ಉಂಟಾಗುವುದೋ, ತಮ್ = ಅಂತಹ, ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ತನುಮ್ =
ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಸ್ವರೂಪರಾದ, ಗುರುಂ = ಗುರುಗಳಾದ, ಗೋವಿಂದಮ್
= ಗೋವಿಂದ ಭಗವತ್ಪಾದರಿಗೆ, ವಂದೇ = ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯಃ: ಯಾವ ಗುರುಗಳಿಗೆ ವಂದನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅಮಿತಾ
ನಂದದ ಅನುಭವವು ಉಂಟಾಗುವುದೋ ಅಂತಹ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ
ಸ್ವರೂಪರಾದ ಗೋವಿಂದಭಗವತ್ಪಾದರಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಗುರುಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುವುದಾಗಿ ಗುರುನಮಸ್ಕಾರರೂಪ
ಮಂಗಲಾಚರಣೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

2. ಆತ್ಮರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ತುತಿ
ಅಖಂಡಂ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಮವಾಚ್ಮನಸಗೋಚರಮ್ |
ಆತ್ಮಾನಮಖಿಲಾಧಾರಮಾಶ್ರಯೇಽಭೀಷ್ಟಸಿದ್ಧಯೇ

ಅಖಂಡಂ = ಅಸೀಮನಾದ, ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಂ = ಸತ್ಯಜ್ಞಾನಆನಂದ
ರೂಪನಾದ, ಅವಾಚ್ಮನಸಗೋಚರಂ = ಮನಸ್ಸಿಗೂ, ಮಾತಿಗೂ ನಿಲುಕ
ದವನಾದ, ಅಖಿಲಾಧಾರಂ = ಎಲ್ಲವಕ್ಕೂ ಆಧಾರನಾಗಿರುವ, ಆತ್ಮಾನಂ
= ಆತ್ಮಸ್ವರೂಪೀ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಅಭೀಷ್ಟಸಿದ್ಧಯೇ = ಇಷ್ಟಾರ್ಥದ
ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ, ಆಶ್ರಯೇ = ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಪರಮಾತ್ಮನು ಸೀಮಾರಹಿತನು, ಸತ್-ಚಿತ್-ಆನಂದ
ಸ್ವರೂಪನಾಗಿರುವ, ಮಾತು ಮುಂತಾದ ಬಹಿರಂದ್ರಿಯಕ್ಕೂ, ಮನಸ್ಸೆಂಬ
ಅಂತರಂದ್ರಿಯಕ್ಕೂ ನಿಲುಕದ ಸಮಸ್ತಕ್ಕೂ ಆಧಾರವಾಗಿರುವ
ಆತ್ಮರೂಪ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಇಷ್ಟಾರ್ಥಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತೇನೆ.

3. ವಿಘ್ನೇಶ್ವರನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ

ಯದಾಲಂಬೋ ದರಂ ಹಂತಿ ಸತಾಂ
ಪ್ರತ್ಯೂಹಸಂಭವಮ್ |
ತದಾಲಂಬೇ ದಯಾಲಂಬಂ
ಲಂಬೋದರಪದಾಂಬುಜಮ್ ||

ಯದಾಲಂಬಃ = ಯಾವುದರ ಆಶ್ರಯವು, ಸತಾಂ = ಸತ್ತುರುಷರ,
ಪ್ರತ್ಯೂಹ ಸಂಭವಮ್ = ವಿಘ್ನಗಳಿಂದಂಟಾಗುವ ಭಯವನ್ನು, ದರಂ
ಹಂತಿ = ಸಂಪೂರ್ಣನಾಶಗೊಳಿಸುವುದೋ, ತತ್ = ಅಂತಹ,
ದಯಾಲಂಬಂ = ದಯೆಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವ, ಲಂಬೋದರ
ಪದಾಂಬುಜಮ್ = ಗಣೇಶನ ಪಾದಕಮಲವನ್ನು, ಆಲಂಬೇ =
ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಯಾವ ಪಾದಕಮಲದ ಆಶ್ರಯವು ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಉಂಟಾಗ
ಬಹುದಾದ ವಿಘ್ನಭಯವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶಗೊಳಿಸುವುದೋ

ಅಂತಹ ದಯೆಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವ ವಿಘ್ನೇಶ್ವರನ ಪಾದಕಮಲವನ್ನು ನಾನು ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತೇನೆ.

4. ಪ್ರಕರಣಗ್ರಂಥಾರಂಭ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ

ವೇದಾಂತಶಾಸ್ತ್ರಸಿದ್ಧಾಂತಸಾರಸಂಗ್ರಹ ಉಚ್ಯತೇ |

ಪ್ರೇಕ್ಷಾವತಾಂ

ಮುಮುಕ್ಷುಣಾಂ

ಸುಖಬೋಧೋಪಪತ್ತಯೇ ||

ಪ್ರೇಕ್ಷಾವತಾಂ = ವಿವೇಕಿಗಳಾದ, ಮುಮುಕ್ಷುಣಾಂ = ಮೋಕ್ಷಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ, ಸುಖಬೋಧೋಪಪತ್ತಯೇ = ಸುಲಭವಾಗಿ ಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ವೇದಾಂತಶಾಸ್ತ್ರಸಿದ್ಧಾಂತಸಾರಸಂಗ್ರಹಃ = ಸರ್ವ ವೇದಾಂತಸಿದ್ಧಾಂತಸಾರ ಸಂಗ್ರಹವು, ಉಚ್ಯತೇ = ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ವಿವೇಕಿಗಳಾದ ಮೋಕ್ಷಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಂಥಗಳ ಅಧ್ಯಯನದ ಆಯಾಸವಿಲ್ಲದೆ ಅರ್ಥಜ್ಞಾನವು ಉಂಟಾಗಲಿ ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಈ ಸರ್ವವೇದಾಂತಸಿದ್ಧಾಂತ ಸಾರಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೇನೆ.

5.

ಅಸ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಾನುಸಾರಿತ್ವಾದನುಬಂಧಚತುಷ್ಟಯಮ್ |

ಯದೇವ ಮೂಲಂ ಶಾಸ್ತ್ರಸ್ಯ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಂ ತದಿಹೋಚ್ಯತೇ ||

ಅಸ್ಯ = ಈ ಗ್ರಂಥವು, ಶಾಸ್ತ್ರಾನುಸಾರಿತ್ವಾತ್ = ಮೂಲಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಶಾಸ್ತ್ರಸ್ಯ = ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ, ಯತ್ = ಯಾವದು, ಮೂಲಂ = ಮೂಲವಾದ, ಅನುಬಂಧ ಚತುಷ್ಟಯಮ್ = ಅಧಿಕಾರಿಮುಂತಾದ ಅನುಬಂಧ ಚತುಷ್ಟಯವು, ನಿರ್ದಿಷ್ಟಂ = ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆಯೋ, ತದೇವ = ಅದೇ, ಇಹೋಚ್ಯತೇ = ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಶಾಸ್ತ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿ, ವಿಷಯ, ಸಂಬಂಧ ಹಾಗೂ ಪ್ರಯೋಜನವೆಂಬವನ್ನು ಹೇಳುವುದು. ಈ ಪ್ರಕರಣಗ್ರಂಥವು ಶಾಸ್ತ್ರಾನುಸಾರಿಯಾದುದು ಆದುದರಿಂದ ಮೂಲಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಯಾವುದು

ಅನುಬಂಧಚತುಷ್ಟಯವೋ ಅದೇ ಇದಕ್ಕೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತ ಅನುಬಂಧಚತುಷ್ಟಯವನ್ನೇ ಹೇಳಿರುತ್ತೇನೆ.

6. ಪರಂಪರೆಯಂತೆ ಅನುಬಂಧ ಚತುಷ್ಟಯ ಕಥನ
ಅಧಿಕಾರೀ ಚ ವಿಷಯಃ ಸಂಬಂಧಶ್ಚ ಪ್ರಯೋಜನಮ್ |
ಶಾಸ್ತ್ರಾರಂಭಫಲಂ ಪ್ರಾಹುರನುಬಂಧಚತುಷ್ಟಯಮ್
||೬||

ಅಧಿಕಾರೀ=ಅಧಿಕಾರಿಯು, ಚ = ಹಾಗೂ, ವಿಷಯಃ = ವಿಷಯವು, ಸಂಬಂಧಃ = ಸಂಬಂಧವು, ಚ = ಹಾಗೂ, ಪ್ರಯೋ ಜನಮ್ = ಪ್ರಯೋಜನ (ಎಂಬ), ಅನುಬಂಧ ಚತುಷ್ಟಯಮ್ = ಅನುಬಂಧ ಚತುಷ್ಟಯವನ್ನು, ಶಾಸ್ತ್ರಾರಂಭಫಲಂ = ಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಾರಂಭಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದು, ಪ್ರಾಹುಃ = ತಿಳಿದವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಅಧಿಕಾರಿ, ವಿಷಯ, ಸಂಬಂಧ ಹಾಗೂ ಪ್ರಯೋಜನಗಳೆಂಬ ಚತುಷ್ಟಯವನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರಾರಂಭಕ್ಕೆ ಇವು ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಗೆ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಅನುಬಂಧಚತುಷ್ಟಯವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

7.

ಚತುರ್ಭಿಃ ಸಾಧನೈಃ ಸಮ್ಯಕ್ಸಂಪನ್ನೋ ಯುಕ್ತಿದಕ್ಷಿಣಃ |
ಮೇಧಾವೀ ಪುರುಷೋ ವಿದ್ವಾನಧಿಕಾರ್ಯತ್ರ ಸಂಮತಃ

ಚತುರ್ಭಿಃ ಸಾಧನೈಃ = ನಾಲ್ಕು ಸಾಧನಗಳಿಂದ, ಸಮ್ಯಕ್ಸಂಪನ್ನಃ = ಪರಿಪೂರ್ಣ ವಾಗಿ ಕೂಡಿದ್ದು, ಯುಕ್ತಿದಕ್ಷಿಣಃ = ಯುಕ್ತಿಕುಶಲನೂ, ಮೇಧಾವೀ = ಗ್ರಂಥ ಧಾರಣಸಮರ್ಥನೂ, ವಿದ್ವಾನ್ = ವಿವೇಕಿಯೂ ಆಗಿರುವವನು, ಅತ್ರ = ಗ್ರಂಥಾಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ, ಅಧಿಕಾರೀಸಮ್ಮತಃ = ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯವಿವೇಕವೇ ಮುಂತಾದ ನಾಲ್ಕು ಸಾಧನಗಳಿಂದ ಪರಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕೂಡಿದ್ದು ಯುಕ್ತಿಕುಶಲನೂ ಗ್ರಂಥಧಾರಣಸಾಮರ್ಥ್ಯ

ವುಳ್ಳವನೂ, ವಿವೇಕಿಯೂ ಆಗಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಈ ಗ್ರಂಥಾಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

8.

ವಿಷಯ: ಶುದ್ಧಚೈತನ್ಯಂ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮೈಕೈಲಕ್ಷಣಮ್ |

ಯತ್ಯೇವ ದೃಶ್ಯತೇ ಸರ್ವವೇದಾಂತಾನಾಂ ಸಮನ್ವಯಃ

ಯತ್ರ = ಎಲ್ಲಿ, ಸರ್ವವೇದಾಂತಾನಾಂ = ಎಲ್ಲ ವೇದಾಂತಗಳ (ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ) ಸಮನ್ವಯಃ = ಸಮನ್ವಯವು, ದೃಶ್ಯತೇ = ಕಾಣುವುದೋ, ಜೀವಬ್ರಹ್ಮೈಕೈಲಕ್ಷಣಮ್ = ಜೀವಬ್ರಹ್ಮೈಕೈಸ್ವರೂಪದ, ಶುದ್ಧಚೈತನ್ಯಮೇವ = ಶುದ್ಧಚೈತನ್ಯವೇ, ವಿಷಯಃ = ವಿಷಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಎಲ್ಲ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಸಮನ್ವಯವು ಎಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದೋ ಅಂತಹ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮೈಕೈಸ್ವರೂಪದ ಅಖಂಡ ಶುದ್ಧ ಚೈತನ್ಯವೇ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಡುವ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ.

9.

ಏತದೈಕೈಪ್ರಮೇಯಸ್ಯ ಪ್ರಮಾಣಸ್ಯಾಪಿ ಚ ಶ್ರುತೇಃ |

ಸಂಬಂಧಃ ಕಥ್ಯತೇ ಸದ್ಭಿರ್ದೇವೋದ್ಯೋಧಕಲಕ್ಷಣಃ

ಏತದೈಕೈಪ್ರಮೇಯಸ್ಯ = ಏಕೈವೆಂಬ ಪ್ರಮೇಯಕ್ಕೂ, ಪ್ರಮಾಣಸ್ಯ = ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರುವ, ಶ್ರುತೇಃ ಚ ಅಪಿ = ಶ್ರುತಿಗೂ, ಬೋಧ್ಯಬೋಧಕಲಕ್ಷಣಃ = ಬೋಧ್ಯಬೋಧಕಭಾವವೆಂಬ, ಸಂಬಂಧಃ = ಸಂಬಂಧವು, ಸದ್ಭಿಃ = ಸಜ್ಜನರಿಂದ, ಕಥ್ಯತೇ = ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಜೀವಬ್ರಹ್ಮೈಕೈವೆಂಬ ಈ ಪ್ರಮೇಯಕ್ಕೂ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರುವ ಶ್ರುತಿಗೂ ಬೋಧ್ಯಬೋಧಕಭಾವಸಂಬಂಧವೆಂಬುದಾಗಿ ಸಜ್ಜನರು

ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸುವುದು ಶ್ರುತಿ, ಬೋಧಿಸಲ್ಪಡುವುದು ಜೀವಬ್ರಹ್ಮೈಕ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರಮೇಯ.

10.

ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮೈಕತ್ವವಿಜ್ಞಾನಂ ಸಂತಃ ಪ್ರಾಹುಃ
ಪ್ರಯೋಜನಮ್ |

ಯೇನ ನಿಃಶೇಷಸಂಸಾರಬಂಧಾತ್ ಸದ್ಯಃ ಪ್ರಮುಚ್ಯತೇ

ಸನ್ತಃ = ಸಜ್ಜನರು, ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮೈಕತ್ವವಿಜ್ಞಾನಂ = ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮೈಕ್ಯ ವಿಜ್ಞಾನವೇ, ಪ್ರಯೋಜನಂ = ಪ್ರಯೋಜನವೆಂದು, ಪ್ರಾಹುಃ = ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಯೇನ = ಆ ವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ನಿಃಶೇಷಸಂಸಾರಬಂಧನಾತ್ = ಸರ್ವಸಂಸಾರ ಬಂಧನದಿಂದ, ಸದ್ಯಃ = ಕೂಡಲೇ, ಪ್ರಮುಚ್ಯತೇ = ಮುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಈ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮೈಕತ್ವ ವಿಜ್ಞಾನವೇ ಪ್ರಯೋಜನವೆಂಬುದಾಗಿ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ವಿಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಸರ್ವಸಂಸಾರಬಂಧನದಿಂದ ಕೂಡಲೇ ಮುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಪರಮಪುರುಷಾರ್ಥವಾದ ಮುಕ್ತಿಯೇ ಪ್ರಯೋಜನ.

11.

ಪ್ರಯೋಜನಂ ಸಂಪ್ರವೃತ್ತೇಃ ಕಾರಣಂ ಫಲಲಕ್ಷಣಮ್ |

ಪ್ರಯೋಜನಮನುದ್ದಿಶ್ಯ ನ ಮಂದೋಽಪಿ ಪ್ರವರ್ತತೇ

||೧೧||

ಫಲಲಕ್ಷಣಮ್ = ಫಲರೂಪವಾದ, ಪ್ರಯೋಜನಂ = ಪ್ರಯೋಜನವೇ, ಸಂಪ್ರವೃತ್ತೇಃ = ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ, ಕಾರಣಂ = ಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. (ಏಕೆಂದರೆ) ಪ್ರಯೋಜನಮನುದ್ದಿಶ್ಯ = ಪ್ರಯೋಜನದ ಗುರಿಯಿಲ್ಲದೆಯೇ, ಮಂದೋಽಪಿ = ಮೂಢನೂ ಸಹ, ನ ಪ್ರವರ್ತತೇ = ತೊಡಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಫಲರೂಪವಾದ ಪ್ರಯೋಜನವೇ ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಜನದ ಗುರಿಯಿಲ್ಲದೇ

ಮೂಢನೂ ಸಹ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳಲೇಬೇಕು. ಅದು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರಾಧ್ಯಯನಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಸಾಧನಚತುಷ್ಟಯ

12.

ಸಾಧನಚತುಷ್ಟಯಸಂಪತ್ತಿಯು ಸ್ಯಾನ್ತಿ ಧೀಮತಃ ಪುಂಸಃ |
ತಸ್ಯೈವೈತತ್ಫಲಸಿದ್ಧಿನಾನ್ಯಸ್ಯ ಕಿಂಚಿದೂನಸ್ಯ ||

ಯಸ್ಯ = ಯಾವ, ಧೀಮತಃ = ವಿವೇಕಿಯಾದ, ಪುಂಸಃ = ಪುರುಷನಿಗೆ, ಸಾಧನಚತುಷ್ಟಯಸಂಪತ್ತಿಃ = ಸಾಧನಚತುಷ್ಟಯವು, ಅಸ್ತಿ = ಸರಿಯಾಗಿ ಉಂಟಾಗಿರುವುದೋ, ತಸ್ಯೈವ = ಅವನಿಗೇ, ಏತತ್ಫಲಸಿದ್ಧಿಃ = ಈ ಫಲಸಿದ್ಧಿಯುಂಟಾಗುವುದು, ಕಿಂಚಿದೂನಸ್ಯ = ಒಂದಿಷ್ಟು ಕಡಿಮೆಯಾದ, ಅನ್ಯಸ್ಯ = ಬೇರೆಯವನಿಗೆ, ನ = ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ವಿವೇಕಿಯಾದ ಯಾವ ಪುರುಷನಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯವಿವೇಕಾದಿ ಸಾಧನಸಂಪತ್ತಿ ಇರುವುದೋ ಅವನಿಗೇ ಇಂತಹ ಫಲಸಿದ್ಧಿಯುಂಟಾಗುವುದು. ಸಾಧನಸಂಪತ್ತಿ ಸ್ವಲ್ಪವೇ ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದರೂ ಇದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

13.

ಚತ್ವಾರಿ ಸಾಧನಾನ್ಯತ್ರ ವದಂತಿ ಪರಮರ್ಷಯಃ |
ಮುಕ್ತಿಯೇಷಾಂ ತು ಸದ್ಭಾವೇ ನಾಭಾವೇ ಸಿದ್ಧತಿ
ಧ್ರುವಮ್ ||

ಅತ್ರ = ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಪರಮರ್ಷಯಃ = ಪರಮರ್ಷಿಗಳು, ಚತ್ವಾರಿ = ನಾಲ್ಕು, ಸಾಧನಾನಿ = ಸಾಧನಗಳನ್ನು, ವದಂತಿ = ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಯೇಷಾಂ = ಇವುಗಳು, ಸದ್ಭಾವೇ = ಇದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ, ಮುಕ್ತಿಃ = ಮುಕ್ತಿಯು
ಲಭಿಸುವುದು. ನಾಭಾವೇ = ಅದಿಲ್ಲವಾದರೆ, ಧ್ರುವಂ = ನಿಶ್ಚಯ
ವಾಗಿಯೂ, ನ ಸಿದ್ಧತಿ = ಲಭಿಸಲಾರದು.

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪರಮರ್ಷಿಗಳು ನಾಲ್ಕು ಸಾಧನಗಳನ್ನು
ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳು ಇದ್ದರೆ ಮಾತ್ರವೇ ಮುಕ್ತಿಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿ.
ಅದಿಲ್ಲವಾದರೆ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ಲಭಿಸಲಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ
ಸಾಧನಾಚತುಷ್ಟಯ ಅತ್ಯಗತ್ಯ.

14.

**ಆದ್ಯಂ ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯವಸ್ತುವಿವೇಕಃ ಸಾಧನಂ ಮತಮ್ |
ಇಹಾಮುತ್ರಾರ್ಥಫಲಭೋಗವಿರಾಗೋ ದ್ವಿತೀಯಕಮ್**

||

ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯವಸ್ತುವಿವೇಕಃ = ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯವಸ್ತುವಿವೇಕವು, ಆದ್ಯಂ = ಮೊದ
ಲನೆಯ, ಸಾಧನಂ = ಸಾಧನವೆಂದು, ಮತಮ್ = ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ.
ಇಹಾಮುತ್ರಾರ್ಥಫಲಭೋಗವಿರಾಗಃ = ಇಹಲೋಕದ ಹಾಗೂ ಪರ
ಲೋಕದ ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದಿರುವುದು, ದ್ವಿತೀಯಕಮ್ = ಎರಡನೆಯದು.

ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯವಸ್ತುವಿವೇಕವು ಮೊದಲನೆಯ ಸಾಧನವಾದರೆ
ಇಹಲೋಕದ ಹಾಗೂ ಪರಲೋಕದ ಫಲಗಳಲ್ಲಿ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದಿರು
ವುದು ಎರಡನೆಯ ಸಾಧನವಾಗಿದೆ.

15.

**ಶಮಾದಿಷಟ್ಕಸಂಪತ್ತಿಸ್ತತೀಯಂ ಸಾಧನಂ ಮತಮ್ |
ತುರೀಯಂ ತು ಮುಮುಕ್ಷುತ್ವಂ ಸಾಧನಂ
ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಮತಮ್ ||**

ಶಮಾದಿಷಟ್ಕಸಂಪತ್ತಿಃ = ಶಮದಮತಿತಿಕ್ಷಾದಿ ಆರು ಇರುವುದು,
ತೃತೀಯಂ = ಮೂರನೆಯ, ಸಾಧನಂ = ಸಾಧನವೆಂದು, ಮತಮ್ =
ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ. ಮುಮುಕ್ಷುತ್ವಂ = ಮುಮುಕ್ಷುತ್ವವು, ಎಂದರೆ ತೀವ್ರ

ವಾದ ಮೋಕ್ಷೇಚ್ಛೆಯು, ತುರಿಯನ್ನು = ನಾಲ್ಕನೆಯ, ಸಾಧನಂ = ಸಾಧನವೆಂದೂ, ಶಾಸ್ತ್ರಸಮ್ಮತಮ್ = ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಮ್ಮತವಾಗಿದೆ.

ಶಮಾದಿಷಟ್ಪದ ಸಂಪತ್ತಿಯು ಮೂರನೆಯ ಸಾಧನವೆಂದೂ ಮುಮುಕ್ಷುತ್ವವು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸಾಧನವೆಂದಾಗಿಯೂ ಶಾಸ್ತ್ರಸಮ್ಮತವಾಗಿದೆ.

ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯವಸ್ತುವಿವೇಕ

16.

ಬ್ರಹ್ಮೈವ ನಿತ್ಯಮನ್ಯತ್ತು ಹ್ಯನಿತ್ಯಮಿತಿ ವೇದನಮ್ |

ಸೋಽಯಂ ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯವಸ್ತುವಿವೇಕ ಇತಿ ಕಥ್ಯತೇ ||

ಬ್ರಹ್ಮೈವ = ಬ್ರಹ್ಮವೊಂದೇ, ನಿತ್ಯಂ = ನಿತ್ಯವಾದದ್ದು, ಅನ್ಯತ್ತು = ಮಿಕ್ಕಲ್ಲವೂ, ಅನಿತ್ಯಂ = ಅನಿತ್ಯವಾದದ್ದು, ಇತಿ = ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ, ವೇದನಂ = ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು, ಸೋಽಯಂ = ಈ ರೀತಿಯ ವಿಚಾರವೇ, ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯವಿವೇಕಃ = ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯವಸ್ತುವಿವೇಕ, ಇತಿ = ಎಂದು, ಕಥ್ಯತೇ = ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮವೊಂದೇ ನಿತ್ಯವಾದದ್ದು, ಮಿಕ್ಕಿದ್ದೆಲ್ಲವೂ ಅನಿತ್ಯ ಎಂಬ ದೃಢವಾದ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನೇ ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯವಸ್ತುವಿವೇಕವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

17.

ಮೃದಾದಿಕಾರಣಂ ನಿತ್ಯಂ ತ್ರಿಷು ಕಾಲೇಷು ದರ್ಶನಾತ್ |

ಘಟಾದ್ಯನಿತ್ಯಂ ತತ್ಕಾರ್ಯಂ ಯತಸ್ತನ್ನಾ ಶ ಈಕ್ಷ್ಯತೇ ||

ಮೃದಾದಿ = ಮಣ್ಣೇ ಮೊದಲಾದ, ಕಾರಣಂ = ಕಾರಣವು, ತ್ರಿಷು ಕಾಲೇಷು = ಮೂರೂ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ದರ್ಶನಾತ್ = ಕಂಡು ಬರುವುದರಿಂದ, ನಿತ್ಯಂ = ನಿತ್ಯವಾದದ್ದು, ತತ್ಕಾರ್ಯಂ = ಅದರ

ಕಾರ್ಯವಾದ, ಘಟಾದಿ = ಮಡಿಕೆ ಮುಂತಾದವು, ಅನಿತ್ಯಂ = ಅನಿತ್ಯವಾದವು. ಯತಃ = ಏಕೆಂದರೆ, ತನ್ನಾಶಃ = ಅವುಗಳ ನಾಶವು, ಈಕ್ಷ್ಣ್ಯತೇ = ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣೇ ಮೊದಲಾದ ಕಾರಣಗಳು ಭೂತ-ವರ್ತಮಾನ-ಭವಿಷ್ಯತ್ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಅವು ನಿತ್ಯವಾದವು. ಅವುಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳಾದ ಮಡಿಕೆ, ಕುಡಿಕೆ ಮುಂತಾದವು ಅನಿತ್ಯವಾದವುಗಳು. ಏಕೆಂದರೆ ಅವುಗಳು ನಾಶ ಹೊಂದುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಹೀಗೆ ಕಾರಣ ನಿತ್ಯ, ಕಾರ್ಯವೆಲ್ಲವೂ ಅನಿತ್ಯ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

18.

ತಥೈವೈತಜ್ಜಗತ್ಸರ್ವಮನಿತ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಕಾರ್ಯತಃ |

ತತ್ಕಾರಣಂ ಪರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಭವೇನ್ನಿತ್ಯಂ ಮೃದಾದಿವತ್ ||

ತಥೈವ = ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ದೃಷ್ಟಾಂತದಂತೆ, ಏತತ್ = ಈ, ಸರ್ವಂ ಜಗತ್ = ಸಂಪೂರ್ಣಜಗತ್ತು, ಬ್ರಹ್ಮಕಾರ್ಯತಃ = ಬ್ರಹ್ಮದ ಕಾರ್ಯವಾದುದರಿಂದ, ಅನಿತ್ಯಂ = ಅನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ. ತತ್ಕಾರಣಂ = ಈ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವ ಪರಂಬ್ರಹ್ಮ = ಪರಬ್ರಹ್ಮವು, ಮೃದಾದಿವತ್ = ಮಣ್ಣು ಮೊದಲಾದವುಗಳಂತೆ, ನಿತ್ಯಂ ಭವೇತ್ = ನಿತ್ಯವಾಗಿರುವುದು.

ಅದೇ ರೀತಿ ಈ ಸಂಪೂರ್ಣಜಗತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮದ ಕಾರ್ಯವಾದುದರಿಂದ ಅನಿತ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವ ಪರಬ್ರಹ್ಮವು ಮಾತ್ರ ಮಣ್ಣು ಮುಂತಾದ ಕಾರಣಗಳಂತೆ ನಿತ್ಯವಾಗಿರಲೇ ಬೇಕು.

19.

ಸರ್ಗಂ ವಕ್ತೃಸ್ಯ ತಸ್ಮಾದ್ವಾ ಏತಸ್ಮಾದಿತ್ಯಪಿ ಶ್ರುತಿಃ |

ಸಕಾಶಾದ್ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ತಸ್ಮಾದನಿತ್ಯತ್ವೇ ನ ಸಂಶಯಃ ||

ತಸ್ಮಾದ್ವಾಏತಸ್ಮಾತ್ = ಈ ಆತ್ಮನಿಂದ (ಬ್ರಹ್ಮದಿಂದ), ಇತಿ = ಈ ಮುಂತಾಗಿ, ಶ್ರುತಿಃ = ತ್ರೈತ್ತಿರೀಯಶ್ರುತಿಯು ಸಹ, ಅಸ್ಯ = ಈ ಜಗತ್ತಿಗೆ,

ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸಕಾಶಾದ್ = ಬ್ರಹ್ಮದಿಂದಲೇ, ಸರ್ಗಂ = ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು, ಉಕ್ತಿ = ಹೇಳುತ್ತದೆ. ತಸ್ಮಾತ್ = ಆದುದರಿಂದಲೇ, ಅನಿತ್ಯತೈ = ಇದು ಅನಿತ್ಯವೆಂಬುದರಲ್ಲಿ, ನ ಸಂಶಯಃ = ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.

“ಆ ಈ ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ” ಮುಂತಾಗಿ ತೈತ್ತಿರೀಯಶ್ರುತಿಯೂ ಸಹ ಈ ಜಗತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮದಿಂದಲೇ ಸೃಷ್ಟವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಜಗತ್ತು ಅನಿತ್ಯವೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂದೇಹವೂ ಇಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪರಮಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರುವ ಶ್ರುತಿಯೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

20.

ಸರ್ವಸ್ಯಾನಿತ್ಯತೈ ಸಾವಯವತ್ವೇನ ಸರ್ವತಃ ಸಿದ್ಧೇ |
ವೈಕುಂತಾದಿಷು ನಿತ್ಯತ್ವಮತಿರ್ಭವ ಏವ
ಮೂಢಬುದ್ಧೀನಾಮ್||

ಸಾವಯವತ್ವೇನ = ಅವಯವವುಳ್ಳ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ, ಸರ್ವಸ್ಯ = ಎಲ್ಲವುಗಳಿಗೂ, ಅನಿತ್ಯತೈ = ಅನಿತ್ಯತ್ವವು, ಸರ್ವತಃ ಸಿದ್ಧೇ = ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವಾಗ, ವೈಕುಂತಾದಿಷು = ವೈಕುಂಠವೇ ಮೊದಲಾದ ಕಡೆ, ನಿತ್ಯತ್ವಮತಿಃ = ನಿತ್ಯತ್ವ ಭಾವನೆಯು, ಮೂಢಬುದ್ಧೀನಾಮ್ = ಮಂದಬುದ್ಧಿಯವರ, ಭ್ರಮಃ ಏವ = ಭ್ರಮೆಯೇ ಸರಿ.

ಎಲ್ಲವೂ ಸಹ ಅವಯವವುಳ್ಳವುಗಳಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ದಿಂದಲೇ ಅನಿತ್ಯವೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ವೈಕುಂಠ ಲೋಕವೇ ಮೊದಲಾದವು ನಿತ್ಯವೆಂಬುದಾಗಿ ಭಾವನೆಯೂ ಸಹ ಮಂದಮತಿಗಳ ಭ್ರಮೆಯಲ್ಲದೇ ಬೇರೇನು ? ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅವಯವ ಗಳುಳ್ಳ ವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲ ಅನಿತ್ಯವೆಂಬುದು ಕಂಡಿದೆ.

21.

ಅನಿತ್ಯತ್ವಂ ಚ ನಿತ್ಯತ್ವಮೇವಂ ಯಚ್ಛ್ರುತಿಯುಕ್ತಿಭಿಃ |
ವಿವೇಚನಂ ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯವಿವೇಕ ಇತಿ ಕಥ್ಯತೇ ||೨೧||

ಏವಂ = ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ, ಶ್ರುತಿಯುಕ್ತಿಭಿಃ = ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ, ಅನಿತ್ಯತ್ವಂ = ಜಗತ್ತಿನ ಅನಿತ್ಯತ್ವ, ಚ = ಹಾಗೂ, ನಿತ್ಯತ್ವಂ = ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕೆ ಸತ್ಯತ್ವ, ಯತ್ ವಿವೇಚನಂ = ಎಂಬ ಯಾವ ವಿವೇಚನೆಯಿದೆಯೋ, ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯವಿವೇಕ ಇತಿ = ಅದೇ ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯ ವಿವೇಕವೆಂದು, ಕಥ್ಯತೇ = ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಈ ರೀತಿ ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಯುಕ್ತಿಗಳೆಂಬ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಜಗತ್ತು ಅನಿತ್ಯ, ಬ್ರಹ್ಮವೊಂದೇ ಸತ್ಯ ಎಂಬ ಯಾವ ಸರಿಯಾದ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಇದೆಯೋ ಅದನ್ನೇ ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯವಿವೇಕವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಇಹಾಮುತ್ರಾರ್ಥಭೋಗವಿರಾಗ

22.

ಐಹಿಕಾಮುಷ್ಮಿಕಾರ್ಥೇಷು ಹ್ಯನಿತ್ಯತ್ವೇನ ನಿಶ್ಚಯಾತ್ |
ನೈಸ್ಸೃಹ್ಯಂ ತುಚ್ಛಬುದ್ಧ್ಯಾ ಯತ್ತದ್ವೈರಾಗ್ಯಮಿತೀರ್ಯತೇ
||

ಐಹಿಕಾಮುಷ್ಮಿಕಾರ್ಥೇಷು = ಈ ಲೋಕ ಮತ್ತು ಪರಲೋಕದ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ, ಅನಿತ್ಯತ್ವೇನ = ಅನಿತ್ಯವೆಂಬುದಾಗಿ, ನಿಶ್ಚಯಾತ್ = ತೀರ್ಮಾನವುಂಟಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ತುಚ್ಛಬುದ್ಧ್ಯಾ = ತುಚ್ಛಬುದ್ಧಿಯುಂಟಾಗಲಾಗಿ, ಯತ್ ನೈಸ್ಸೃಹ್ಯಃ = ಯಾವ ಬಯಕೆಯ ರಾಹಿತ್ಯವುಂಟಾಗುವುದೋ, ತತ್ = ಅದು, ವೈರಾಗ್ಯಮಿತೀರ್ಯತೇ = ವೈರಾಗ್ಯವೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಈ ಲೋಕ ಮತ್ತು ಪರಲೋಕದ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಅನಿತ್ಯವೆಂಬ ತೀರ್ಮಾನವುಂಟಾದಾಗ ಇವು ತುಚ್ಛವೆಂಬ ಭಾವನೆಯು ಯಾವಾಗ ಬರುವುದೋ ಆಗ ಅವುಗಳ ಬಗೆಗೆ ಬಯಕೆ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದೇ ವೈರಾಗ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

23.

ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯಪದಾರ್ಥವಿವೇಕಾತ್ಮರುಷಸ್ಯ ಜಾಯತೇ
ಸದ್ಯಃ |

ಸೃಕ್ಷಂದನವನಿತಾದೌ ಸರ್ವತ್ರಾನಿತ್ಯವಸ್ತುನಿ ವಿರಕ್ತಿಃ ||

ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯಪದಾರ್ಥವಿವೇಕಾತ್ = ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯವಸ್ತುಗಳ ವಿವೇಕದಿಂದ,
ಮುರುಷಸ್ಯ = ಮಾನವನಿಗೆ, ಸೃಕ್ಷಂದನವನಿತಾದೌ = ಹಾರ, ಗಂಧ,
ಹೆಣ್ಣು ಮುಂತಾದ, ಸರ್ವತ್ರಾನಿತ್ಯವಸ್ತುನಿ = ಎಲ್ಲ ಅನಿತ್ಯವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ,
ಸದ್ಯಃ = ಕೂಡಲೇ, ವಿರಕ್ತಿಃ = ವಿರಕ್ತಿಯು, ಜಾಯತೇ = ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯವಸ್ತುವಿವೇಕದಿಂದ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಹಾರ, ಸುಗಂಧ,
ವನಿತೆ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ಉಪಭೋಗಸಾಧನಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡಲೇ ವಿರಕ್ತಿಯು
ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವೆಲ್ಲವೂ ಕ್ಷಣಿಕ ಹಾಗೂ ಅನಿತ್ಯವೆಂದು
ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

24.

ಕಾಕಸ್ಯ ವಿಷ್ಣಾವದಸಹ್ಯಬುದ್ಧಿಭೋಗ್ಯೇಷು ಸಾ
ತೀವ್ರವಿರಕ್ತಿರಿಷ್ಯತೇ |
ವಿರಕ್ತೀವ್ರತ್ವನಿದಾನಮಾಹುಭೋಗ್ಯೇಷು ದೋಷೇಕ್ಷಣಮೇವ
ಸಂತಃ ||

ಕಾಕಸ್ಯ = ಕಾಗೆಯ, ವಿಷ್ಣಾವತ್ = ಮಲದಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ,
ಭೋಗ್ಯೇಷು = ಭೋಗ್ಯವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ, ಅಸಹ್ಯಬುದ್ಧಿಃ = ಯಾವ ಅಸಹ್ಯ
ಭಾವನೆಯುಂಟಾಗುವುದೋ, ಸಾ = ಅಂತಹ ಬುದ್ಧಿಯು,
ತೀವ್ರವಿರಕ್ತಿರಿಷ್ಯತೇ = ತೀವ್ರ ವೈರಾಗ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಸಂತಃ =
ಸತ್ತುರುಷರು, ಭೋಗ್ಯೇಷು = ಭೋಗ್ಯವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ, ದೋಷೇಕ್ಷಣ ಮೇವ
= ದೋಷವನ್ನು ಕಾಣುವುದೇ, ವಿರಕ್ತೀವ್ರತ್ವನಿದಾನಮಾಹುಃ =
ತೀವ್ರವೈರಾಗ್ಯವುಂಟಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಕಾಗೆಯ ಮಲವನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಯಾವ ರೀತಿಯ ಅಸಹ್ಯ
ಭಾವವುಂಟಾಗುವುದೋ ಅದೇ ರೀತಿಯ ಅಸಹ್ಯಭಾವವು

ಭೋಗ್ಯವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದಾಗ ಅದು ತೀವ್ರ ವೈರಾಗ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಭೋಗ್ಯವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ದೋಷಗಳನ್ನು ಕಾಣುವುದೇ ತೀವ್ರವೈರಾಗ್ಯ ವುಂಟಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಸತ್ಪುರುಷರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಭೋಗ್ಯವಸ್ತುಗಳನ್ನು ದೂರೀಕರಿಸಬೇಕು.

25.

ಪ್ರದ್ಯಶ್ಯತೇ ವಸ್ತುನಿ ಯತ್ರ ದೋಷೋ
ನ ತತ್ರ ಪುಂಸೋಽಸ್ತಿ ಪುನಃ ಪ್ರವೃತ್ತಿಃ |
ಅಂತರ್ಮಹಾರೋಗವತೀಂ ವಿಜಾನನ್
ಕೋ ನಾಮ ವೇಶ್ಯಾಮಪಿ ರೂಪಿಣೀಂ ವ್ರಜೇತ್

ಯತ್ರ ವಸ್ತುನಿ = ಯಾವ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ, ದೋಷಃ = ದೋಷವು, ಪ್ರದ್ಯಶ್ಯತೇ = ಕಾಣುವುದೋ, ತತ್ರ = ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಪುಂಸಃ = ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ, ಪುನಃ = ಮತ್ತೆ, ಪ್ರವೃತ್ತಿಃ = ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು, ನಾಸ್ತಿ = ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವೇಶ್ಯಾಂ = ವೇಶ್ಯೆಯನ್ನು, ಅಂತರ್ಮಹಾರೋಗ ವತೀಂ = ಒಳಗೆ ಮಹಾರೋಗವುಳ್ಳವಳೆಂದು, ವಿಜಾನನ್ = ತಿಳಿದ ಮೇಲೆ, ರೂಪಿಣೀಮಪಿ = ಸುಂದರಿಯಾಗಿದ್ದರೂ, ಕೋ ನಾಮ = ಯಾರು ತಾನೆ, ವ್ರಜೇತ್ = ಸಮೀಪಿಸಿಯಾನು?

ಯಾವ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ದೋಷವು ಕಾಣುವುದೋ ಆ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಪುನಃ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವೇಶ್ಯೆಯು ಒಳಗೆ ಮಹಾರೋಗವುಳ್ಳವಳೆಂದು ತಿಳಿದ ಮೇಲೆ ಅವಳು ಸುಂದರಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಯಾವನು ತಾನೇ ಅವಳನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿಯಾನು? ಹೀಗೆ ದೋಷಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದಾಗ ಆಯಾವವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯ ತಾನಾಗಿ ಸಾಧಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

26.

ಅತ್ರಾಪಿ ಚಾನ್ಯತ್ರ ಚ ವಿದ್ಯಮಾನಪದಾರ್ಥ
ಸಂಮರ್ಶನಮೇವ ಕಾರ್ಯಮ್ |
ಯಥಾಪ್ರಕಾರಾರ್ಥಗುಣಾಭಿಮರ್ಶನಂ

ಸಂದರ್ಶಯತ್ಯೇವ ತದೀಯದೋಷಮ್ ||

ಅತ್ರ = ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ, ಅಪಿ ಚ = ಹಾಗೂ, ಅನ್ಯತ್ರ ಚ = ಪರ ಲೋಕದಲ್ಲಿ, ವಿದ್ಯಮಾನ = ಇರುವ, ಪದಾರ್ಥಸಂಮರ್ಶನಮೇವ = ಪದಾರ್ಥದ ವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನೇ, ಕಾರ್ಯಮ್ = ಮಾಡಬೇಕು, ಯಥಾಪ್ರಕಾರಾರ್ಥಗುಣಾಭಿಮರ್ಶನಮ್ = ಇದ್ದದ್ದು ಇದ್ದಂತೆಯೇ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡುವುದೆಂಬುದು ತದೀಯದೋಷಮ್ = ಅದರ ದೋಷವನ್ನು, ಸಂದರ್ಶಯತ್ಯೇವ = ತೋರಿಸಿಯೇ ತೀರುತ್ತದೆ.

ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳ ವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನೇ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದ್ದದ್ದು ಇದ್ದಂತೆಯೇ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡುವುದೆಂಬುದು ಅದರ ದೋಷವನ್ನು ತೋರಿಸಿಯೇ ತೀರುತ್ತದೆ. ಸರಿಯಾದ ವಸ್ತುವಿಮರ್ಶೆಯಾಗಬೇಕು. ಆಗಲೇ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿರುವ ದೋಷಗಳು ಕಾಣುವವು.

27.

ಕುಕ್ಷೌ ಸ್ವಮಾತುರ್ಮಲಮೂತ್ರಮಧ್ಯೇ

ಸ್ಥಿತಿಂ ತದಾ ವಿಚ್ಛ್ರಮಿದಂಶನಂ ಚ |

ತದೀಯಕೌಕ್ಷೇಯಕವಹ್ನಿದಾಹಂ ವಿಚಾರ್ಯ

ಕೋ ವಾ ವಿರತಿಂ ನ ಯಾತಿ ||

ಸ್ವಮಾತುಃ = ತನ್ನ ತಾಯಿಯ, ಕುಕ್ಷೌ = ಹೊಟ್ಟೆಯೊಳಗೆ, ಮಲ ಮೂತ್ರಮಧ್ಯೇ ಸ್ಥಿತಿಂ = ಮಲಮೂತ್ರಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದನ್ನು, ತದಾ = ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ, ವಿಚ್ಛ್ರಮಿದಂಶನಂ = ಮಲದ ಕ್ರಿಮಿಗಳು ತನ್ನನ್ನು ಕಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು, ಚ = ಹಾಗೂ ತದೀಯ ಕೌಕ್ಷೇಯಕ ವಹ್ನಿದಾಹಂ = ಆ ತಾಯಿಯ ಜಠರಾಗ್ನಿಯ ದಾಹವನ್ನು, ವಿಚಾರ್ಯ = ವಿಚಾರಿಸಿದಾಗ, ಕೋ ವಾ = ಯಾವನು ತಾನೇ, ವಿರತಿಂ = ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು, ನ ಯಾತಿ = ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ?

ತನ್ನ ತಾಯಿಯ ಹೊಟ್ಟೆಯೊಳಗಿದ್ದಾಗ ಮಲಮೂತ್ರಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದುದನ್ನು, ಆಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮಲದ ಕ್ರಿಮಿಗಳು ತನ್ನನ್ನು ಕಚ್ಚಿದ್ದನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಆ ತಾಯಿಯ ಜಠರಾಗ್ನಿಯ ಸೆಕೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದ್ದನ್ನು ವಿಚಾರಮಾಡಿದರೆ ಯಾವನು ತಾನೇ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದದೇ ಇರಲು ಸಾಧ್ಯ? ಈಗಲೇ ಮತ್ತೆ ಜನ್ಮವು ನನಗೆ ಬೇಡವೆಂಬ ಭಾವ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

28.

ಸ್ವಕೀಯವಿಣ್ಮೂತ್ರವಿಸರ್ಜನಂ ತಚ್ಛೋತ್ತಾನ
ಗತ್ಯಾ ಶಯನಂ ತದಾ ಯತ್ |
ಬಾಲಗ್ರಹಾದ್ಯಾಹತಿಭಾಕ್ಶ ಶೈಶವಂ
ವಿಚಾರ್ಯ ಕೋ ವಾ ವಿರತಿಂ ನ ಯಾತಿ ||

ತತ್ = ಆಗ, ಸ್ವಕೀಯವಿಣ್ಮೂತ್ರ ವಿಸರ್ಜನಂ = ತನ್ನ ಮಲಮೂತ್ರಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಲೇ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು, ಚ = ಹಾಗೂ, ತದಾ = ಆಗ, ಉತ್ತಾನಗತ್ಯಾ = ಮೇಲ್ಮುಖವಾಗಿ, ಯತ್ಯಯನಂ = ಮಲಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದನ್ನು, ಚ = ಹಾಗೂ, ಬಾಲಗ್ರಹಾದ್ಯಾಹತಿಭಾಕ್ಶ = ಬಾಲಗ್ರಹವೇ ಮೊದಲಾದ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದ, ಶೈಶವಂ = ಬಾಲ್ಯವನ್ನು, ವಿಚಾರ್ಯ = ವಿಚಾರಿಸಿ ನೋಡಿದಾಗ, ಕೋ ವಾ = ಯಾವನು ತಾನೇ, ವಿರತಿಂ = ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು, ನ ಯಾತಿ = ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ.

ತಾಯಿಯ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿರುವಾಗ ತನ್ನ ಮಲಮೂತ್ರಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ವಿಸರ್ಜಿಸುತ್ತಾ ಸದಾ ಮೇಲ್ಮುಖವಾಗಿಯೇ ಮಲಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಇರುವುದನ್ನು ಹಾಗೂ ಬಾಲಗ್ರಹಾದಿ ಪೀಡೆಗಳ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕ ಬಾಲ್ಯವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದರೆ ಯಾವನಿಗೆ ತಾನೇ ವೈರಾಗ್ಯವು ಉಂಟಾಗದೇ ಇದ್ದೀತು ?

29.

ಸ್ವೀಯೈಃ

ಪರೈಸ್ತಾಡನಮಜ್ಜಭಾವಮತ್ಯಂತಚಾಪಲ್ಯಮಸತ್ತ್ವಿಯಾಂ ಚ |
ಕುಮಾರಭಾವೇ ಪ್ರತಿಷಿದ್ಧವೃತ್ತಿಂ ವಿಚಾರ್ಯ ಕೋ ವಾ ವಿರತಿಂ ನ
ಯಾತಿ||

ಕುಮಾರಭಾವೇ = ಕುಮಾರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ, ಸ್ವೀಯೈಃ = ತನ್ನವರಿಂದ,
ಪರೈಃ = ಬೇರೆಯವರಿಂದ, ತಾಡನಂ = ಹೊಡೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು,
ಅಜ್ಜಭಾವಂ = ತಿಳಿಯದೇ ಇರುವ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಚಾಪಲ್ಯಂ =
ಅತ್ಯಂತ ಚಪಲತೆಯನ್ನು, ಚ = ಹಾಗೂ, ಅಸತ್ತ್ವಿಯಾಂ = ಕೆಟ್ಟ
ನಡತೆಯನ್ನು, ಪ್ರತಿಷಿದ್ಧವೃತ್ತಿಂ = ಶಾಸ್ತ್ರವಿರುದ್ಧವಾದುದನ್ನೇ ಮಾಡುತ್ತಿ
ರುವುದನ್ನು, ವಿಚಾರ್ಯ = ಯೋಚಿಸಿಕೊಂಡಾಗ, ಕೋ ವಾ = ಯಾರು
ತಾನೇ, ವಿರತಿಂ = ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು, ನ ಯಾತಿ? = ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ?

ಕುಮಾರನಾಗಿರುವಾಗ ತನ್ನವರಿಂದ ಹಾಗೂ ಬೇರೆಯವರಿಂದ
ಹೊಡೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೂ ತಿಳಿಯದೇ ಇರುವ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೂ, ಅತ್ಯಂತ
ಚಪಲತೆಯನ್ನೂ, ಕೆಟ್ಟ ನಡತೆಯನ್ನೂ ಹಾಗೂ ಶಾಸ್ತ್ರವಿರುದ್ಧವಾದ
ಆಚರಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಯೋಚಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಯಾವನು
ತಾನೇ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ ?

30.

**ಮದೋದ್ಧತಿಂ ಮಾನ್ಯತಿರಸ್ಕೃತಿಂ ಚ
ಕಾಮಾತುರತ್ವಂ ಸಮಯಾತಿಲಂಘನಮ್ |
ತಾಂ ತಾಂ ಯುವತ್ಯೋದಿತದುಷ್ಕಚೇಷ್ಠಾಂ
ವಿಚಾರ್ಯ ಕೋ ವಾ ವಿರತಿಂ ನ ಯಾತಿ ||**

ಮದೋದ್ಧತಿಂ = ತಾನು ತೋರುತ್ತಿದ್ದ ಉದ್ಧಟತನವನ್ನು, ಚ = ಹಾಗೂ,
ಮಾನ್ಯತಿರಸ್ಕೃತಿಂ = ಗೌರವಾರ್ಹರನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು, ಕಾಮಾ
ತುರತ್ವಮ್ = ಅತ್ಯಂತ ಕಾಮಾತುರನಾಗಿದ್ದುದನ್ನು, ಸಮಯಾ
ತಿಲಂಘನಮ್ = ಆಚಾರವನ್ನು ಮೀರುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು, ಯುವತ್ಯೋದಿತ =

ತರುಣಿಯಾದ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಹೇಳಿದ್ದ, ತಾಂ ತಾಂ = ಆಯಾ, ದುಷ್ಟಜೇಷ್ಠಾಂ = ಕೆಟ್ಟಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು, ವಿಚಾರ್ಯ = ವಿಚಾರಮಾಡಿ, ಕೋ ವಾ = ಯಾರು ತಾನೇ, ವಿರತಿಂ ನ ಯಾತಿ = ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ ?

ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ತಾನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಉದ್ಧಟತನ, ಗೌರವಾರ್ಹರನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವುದು, ಕಾಮಾತುರವಾಗಿದ್ದುದೂ, ಆಚಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುದೂ, ತನ್ನ ರಮಣಿಯು ಹೇಳಿದಂತೆಲ್ಲ ಮಾಡಿದ ಆಯಾ ಕೆಟ್ಟ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿ ಕೊಂಡಾಗ ಯಾವನು ತಾನೇ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ ?

31.

**ವಿರೂಪತಾಂ ಸರ್ವಜನಾದವಜ್ಞಾಂ
ಸರ್ವತ್ರ ದೈನ್ಯಂ ನಿಜಬುದ್ಧಿಹೈನ್ಯಮ್ |
ವೃದ್ಧತ್ವಸಂಭಾವಿತದುರ್ದಶಾಂ ತಾಂ
ವಿಚಾರ್ಯ ಕೋ ವಾ ವಿರತಿಂ ನ ಯಾತಿ ||**

ವಿರೂಪತಾಂ = ಮುಖ್ಯನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಕುರೂಪವನ್ನು, ಸರ್ವಜನಾದವಜ್ಞಾಂ = ಎಲ್ಲ ಜನರಿಂದಾಗುವ ಅಪಮಾನವನ್ನು, ಸರ್ವತ್ರ ದೈನ್ಯಂ = ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ತಾನು ತೋರಿಸುವ ದೀನತೆಯನ್ನು, ನಿಜಬುದ್ಧಿಹೈನ್ಯಮ್ = ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯ ಹೀನತೆಯನ್ನು, ವೃದ್ಧತ್ವಸಂಭಾವಿತದುರ್ದಶಾಂ ತಾಂ = ವೃದ್ಧತ್ವದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ಅಂತಹ ದುರವಸ್ಥೆಯನ್ನು, ವಿಚಾರ್ಯ = ವಿಚಾರಮಾಡಿದರೆ, ಕೋ ವಾ ವಿರತಿಂ ನ ಯಾತಿ = ಯಾರಿಗೆ ತಾನೇ ವೈರಾಗ್ಯ ವುಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ ?

ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಮುಖ್ಯನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಕುರೂಪವನ್ನೂ, ಎಲ್ಲ ಜನರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಅಪಮಾನವನ್ನೂ, ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತಾನು ತೋರಿಸುವ ದೀನತೆಯನ್ನೂ, ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯ ಹೀನತೆಯನ್ನೂ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವಂತಹ ಆಯಾ ದುರವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಯೋಚಿಸಿದಾಗ ಯಾರಿಗೆ ತಾನೇ ವೈರಾಗ್ಯವು ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ ?

32.

ಪಿತ್ತಜ್ವರಾರ್ಶಕ್ಷಯಗುಲ್ಮಶೂಲಶ್ಲೇಷ್ಮಾದಿ
ರೋಗೋದಿತತೀವ್ರದುಃಖಮ್ |
ದುರ್ಗಂಧಮಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯಮನೂನಚಿಂತಾಂ
ವಿಚಾರ್ಯ ಕೋ ವಾ ವಿರತಿಂ ನ ಯಾತಿ ||

ಪಿತ್ತಜ್ವರ = ಪಿತ್ತದಿಂದಂಟಾಗುವ ಜ್ವರ, ಅರ್ಶ = ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ, ಕ್ಷಯ = ಕ್ಷಯ, ಗುಲ್ಮಶೂಲ = ಜ್ವರಗಡ್ಡೆ, ಶ್ಲೇಷ್ಮಾದಿ = ಕಫವೇ ಮೊದಲಾದ, ರೋಗೋದಿತ = ರೋಗದಿಂದಂಟಾದ, ತೀವ್ರ ದುಃಖಮ್ = ತೀವ್ರವಾದ ನೋವನ್ನು, ದುರ್ಗಂಧಂ = ಕೆಟ್ಟವಾಸನೆಯನ್ನು, ಅಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯಮ್ = ಅನಾರೋಗ್ಯವನ್ನು, ಅನೂನಚಿಂತಾಂ = ಕೊನೆಯಿಲ್ಲದ ಚಿಂತೆಯನ್ನು, ವಿಚಾರ್ಯ = ವಿಚಾರಿಸಿದಾಗ, ಕೋ ವಾ ವಿರತಿಂ ನ ಯಾತಿ? = ಯಾವನು ತಾನೇ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ?

ಪಿತ್ತದಿಂದಂಟಾಗುವ ಜ್ವರ, ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ, ಕ್ಷಯ, ಜ್ವರಗಡ್ಡೆ, ಕಫ ಮುಂತಾದ ರೋಗದಿಂದಂಟಾಗುವ ತೀವ್ರವಾದ ನೋವನ್ನು, ಕೆಟ್ಟ ವಾಸನೆಯನ್ನು, ಅನಾರೋಗ್ಯವನ್ನು, ಕೊನೆಯೇ ಇಲ್ಲದ ಚಿಂತೆಯನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಯಾವನು ತಾನೇ ವೈರಾಗ್ಯ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ?

33.

ಯಮಾವಲೋಕೋದಿತಭೀತಿಕಂಪಮರ್ಮ
ವ್ಯಥೋಚ್ಛಾಸಗತೀಶ್ಚ ವೇದನಾಮ್ |
ಪ್ರಾಣಪ್ರಯಾಣೇ ಪರಿದೃಶ್ಯಮಾನಾಂ
ವಿಚಾರ್ಯ ಕೋ ವಾ ವಿರತಿಂ ನ ಯಾತಿ ||

ಪ್ರಾಣಪ್ರಯಾಣೇ = ಪ್ರಾಣವು ಹೋಗುವಾಗ, ಪರಿದೃಶ್ಯಮಾನಾಂ = ಕಂಡುಬರುವ, ಯಮಾವಲೋಕೋದಿತಭೀತಿಕಂಪ = ಯಮನನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಉಂಟಾದ ಭಯನಡುಕ, ಮರ್ಮವ್ಯಥಾ = ಮರ್ಮ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ನೋವು, ಉಚ್ಛಾಸಗತೀಃ = ನಿಟ್ಟುಸಿರಿನ ಗತಿ, ಚ = ಹಾಗೂ,

ವೇದನಾಂ = ನೋವನ್ನು, ವಿಚಾರ್ಯ = ಯೋಚಿಸಿ, ಕೋ ವಾ ವಿರತಿಂ ನ
ಯಾತಿ = ಯಾವನು ತಾನೇ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ?

ಪ್ರಾಣೋತ್ಕ್ರಮಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಯಮನ
ದರ್ಶನದಿಂದುಂಟಾಗುವ ಭಯ, ನಡುಕ, ಮರ್ಮಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿನ
ಭಯಂಕರ ವೇದನೆ, ಉಸಿರಾಟದ ವೇಗ ಹಾಗೂ ನೋವು ಇವುಗಳನ್ನು
ಯೋಚಿಸಿದಾಗ ಯಾವನು ತಾನೇ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದದೇ ಇರಲು
ಸಾಧ್ಯ?

34.

ಅಂಗಾರನದ್ಯಾಂ ತಪನೇ ಚ ಕುಂಭೀ
ಪಾಕೇಪಿ ವೀಚ್ಯಾಮಸಿಪತ್ರಕಾನನೇ |
ದೂತೈರ್ಯಮಸ್ಯ ಕ್ರಿಯಮಾಣಬಾಧಾಂ
ವಿಚಾರ್ಯ ಕೋ ವಾ ವಿರತಿಂ ನ ಯಾತಿ ||೨೪||

ಅಜ್ಞಾರನದ್ಯಾಂ = ಕೆಂಡದ ನದಿಯಲ್ಲಿ, ತಪನೇ = ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ, ಚ =
ಹಾಗೂ, ಕುಂಭೀಪಾಕೇಪಿ = ಕುಂಭೀಪಾಕದಲ್ಲಿ, ವೀಚ್ಯಾಂ = ಅಲೆಯಲ್ಲಿ,
ಅಸಿಪತ್ರಕಾನನೇ = ಖಡ್ಗದಂತೆ ಹರಿತವಾದ ಎಲೆಗಳುಳ್ಳ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ,
ಯಮಸ್ಯ = ಯಮನ, ದೂತೈಃ = ದೂತರಿಂದ, ಕ್ರಿಯಮಾಣಬಾಧಾಂ
= ಮಾಡಲ್ಪಡುವ ಬಾಧೆಯನ್ನು, ವಿಚಾರ್ಯ ಕೋ ವಾ ವಿರತಿಂ ನ ಯಾತಿ
= ಯೋಚಿಸಿ ಯಾರು ತಾನೇ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ?

ಬೆಂಕಿಕೆಂಡದ ನದಿ, ತಪನ, ಕುಂಭೀಪಾಕ, ವೀಚಿ, ಅಸಿಪತ್ರಮ್
ಮುಂತಾದ ನರಕಗಳಲ್ಲಿ ಯಮದೂತರು ಕೊಡುವ ಬಾಧೆಯನ್ನು
ಎಣಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಯಾವನು ತಾನೇ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ?

35.

ಪುಣ್ಯಕ್ಷಯೇ ಪುಣ್ಯಕೃತೋ ನಭಃಸ್ಥೈರ್ನಿ
ಪಾತ್ಯಮಾನಾನ್ ಶಿಥಿಲೀಕೃತಾಂಗಾನ್ |
ನಕ್ಷತ್ರರೂಪೇಣ ದಿವಶ್ಚು ತಾಂಸ್ತಾನ್

ವಿಚಾರ್ಯ ಕೋ ವಾ ವಿರತಿಂ ನ ಯಾತಿ ||

ಪುಣ್ಯಕೃತಃ = ಪುಣ್ಯಮಾಡಿದವರು, ಪುಣ್ಯಕ್ಷಯೇ = ಪುಣ್ಯವು ಕಡಿಮೆ
ಯಾದಾಗ, ನಭಃಸ್ಥೈಃ = ಮೇಲಿನ ಲೋಕದವರಿಂದ, ನಿಪಾತ್ಯಮಾನಾನ್
= ಕೆಳಗೆ ತಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟವರಾಗಿ, ಶಿಥಿಲೀಕೃತಾಙ್ಗಾನ್ = ಜರ್ಘರಿತವಾದ
ಅಂಗಗಳುಳ್ಳವರಾಗಿ, ನಕ್ಷತ್ರರೂಪೇಣ = ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ರೂಪದಿಂದ,
ದಿವಶ್ಚುತಾಂಸ್ತಾನ್ = ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ಜಾರಿಬೀಳುತ್ತಿರುವ ಅವರನ್ನು,
ವಿಚಾರ್ಯ ಕೋ ವಾ ವಿರತಿಂ ನ ಯಾತಿ = ಯೋಚಿಸಿದಾಗ ಯಾರು
ತಾನೇ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ?

ಪುಣ್ಯಮಾಡಿದವರು ಅವರ ಪುಣ್ಯವು ಮುಗಿಯಲಾಗಿ ಮೇಲಿನ
ಲೋಕದವರಿಂದ ಕೆಳಗೆ ತಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟವರಾಗಿ ಜರ್ಘರಿತವಾದ
ಅಂಗಾಂಗಗಳುಳ್ಳವರಾಗಿ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ಜಾರಿ
ಬೀಳುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಯೋಚಿಸಿದಾಗ ಯಾರು ತಾನೇ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು
ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ? ಪುಣ್ಯವು ಖರ್ಚಾದಾಗ ಅವರು ಪುನಃ ಕೆಳಲೋಕಕ್ಕೆ
ಬರುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ನಕ್ಷತ್ರರೂಪದಲ್ಲಿ ಬೀಳುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಶಾಸ್ತ್ರ
ಹೇಳುತ್ತದೆ. “ಕ್ಷೀಣೇಪುಣ್ಯೇ ಮರ್ತ್ಯಲೋಕಂ ವಿಶಂತಿ” ಎಂದು
ಸ್ಮೃತಿವಚನವಿದೆ.

36.

ವಾಯುರ್ಕವಹ್ನೀಂದ್ರಮುಖಾನ್ ಸುರೇಂದ್ರಾ

ನೀಶೋಗ್ರಭೀತ್ಯಾ ಗ್ರಥಿತಾಂತರಂಗಾನ್ |

ವಿಪಕ್ಷಲೋಕೈಃ ಪರಿದೂಯಮಾನಾ

ನ್ವಿಚಾರ್ಯ ಕೋ ವಾ ವಿರತಿಂ ನ ಯಾತಿ ||

ವಾಯುರ್ಕವಹ್ನೀಂದ್ರಮುಖಾನ್ = ವಾಯು, ಸೂರ್ಯ, ಅಗ್ನಿ, ಇಂದ್ರನೇ
ಮೊದಲಾದ, ಸುರೇಂದ್ರಾನ್ = ಶ್ರೇಷ್ಠ ದೇವತೆಗಳು, ಈಶೋಗ್ರಭೀತ್ಯಾ =
ಈಶ್ವರನ ಭೀತಿಯಿಂದ, ಗ್ರಥಿತಾಂತರಾಙ್ಗಾನ್ = ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಖಿನ್ನರಾಗಿ,
ವಿಪಕ್ಷಲೋಕೈಃ = ಶತ್ರುಲೋಕನಿವಾಸಿಗಳಿಂದ, ಪರಿದೂಯಮಾನಾನ್

= ಹಿಂಸೆಗೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು, ವಿಚಾರ್ಯ = ಯೋಚಿಸಿ, ಕೋ ವಾ ವಿರತಿಂ ನ ಯಾತಿ = ಯಾರು ತಾನೇ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ? ವಾಯು, ಸೂರ್ಯ, ಅಗ್ನಿ, ಇಂದ್ರನೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠದೇವತೆಗಳೂ ಸಹ ಈಶ್ವರನ ಉಗ್ರ ಭಯದಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಖಿನ್ನರಾಗಿ ಶತ್ರುಲೋಕ ನಿವಾಸಿಗಳಿಂದ ಆಗಾಗ ಹಿಂಸೆಗೆ ಒಳಗಾಗುವುದನ್ನು ಯೋಚಿಸಿ ಯಾರು ತಾನೇ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದದಿರಲು ಸಾಧ್ಯ?

37.

**ಶ್ರುತ್ಯಾ ನಿರುಕ್ತಂ ಸುಖತಾರತಮ್ಯಂ
ಬ್ರಹ್ಮಾಂತಮಾರಭ್ಯ ಮಹೀಮಹೇಶಮ್ |
ಔಪಾಧಿಕಂ ತತ್ತು ನ ವಾಸ್ತವಂ ಚೇದಾಲೋಚ್ಯ
ಕೋ ವಾ ವಿರತಿಂ ನ ಯಾತಿ ||**

ಮಹಾಮಹೇಶಮ್ = ಸಾರ್ವಭೌಮನನ್ನು, ಆರಭ್ಯ = ಮೊದಲು ಗೊಂಡು, ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ = ಬ್ರಹ್ಮನವರೆಗೆ ಇರುವವರಲ್ಲಿ, ಶ್ರುತ್ಯಾ = ಶ್ರುತಿಯಿಂದ, ನಿರುಕ್ತಂ = ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ, ಸುಖತಾರತಮ್ಯಂ = ಸುಖ ತರತಮಭಾವವು, ಔಪಾಧಿಕಂ = ಉಪಾಧಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದಂಟಾದುದಾಗಿದೆ, ತತ್ತು ನ ವಾಸ್ತವಂ ಚ = ಅದು ವಾಸ್ತವವಲ್ಲವೆಂದಾದರೆ, ಆಲೋಚ್ಯ ಕೋ ವಾ ವಿರತಿಂ ನ ಯಾತಿ = ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದಾಗ ಯಾವನು ತಾನೇ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ?

ಸಾರ್ವಭೌಮನಿಂದ ಹಿಡಿದು ಬ್ರಹ್ಮನ ವರೆಗೂ ಇರುವ ಸುಖದಲ್ಲಿನ ತರತಮಭಾವವು ಉಪಾಧಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದಂಟಾದುದು. ಅದು ವಾಸ್ತವಿಕವಲ್ಲ, ಆದುದರಿಂದ ಅಶಾಶ್ವತ. ಶಾಶ್ವತವಾದುದೊಂದೇ ಸತ್ಯ - ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಯಾವನು ತಾನೇ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ?

38.

ನಾಲೋಕ್ಯನಾಮೀಪ್ಯನರೂಪತಾದಿ

ಭೇದನ್ನು ಸತ್ಕರ್ಮವಿಶೇಷಸಿದ್ಧಃ |
 ನ ಕರ್ಮಸಿದ್ಧಸ್ಯ ತು ನಿತ್ಯತೇತಿ
 ವಿಚಾರ್ಯ ಕೋ ವಾ ವಿರತಿಂ ನ ಯಾತಿ ||

ಸಾಲೋಕ್ಯಸಾಮೀಪ್ಯಸರೂಪತಾದಿಭೇದಸ್ತು = ಸಾಲೋಕ್ಯ, ಸಾಮೀಪ್ಯ,
 ಸಾರೂಪ್ಯಾದಿ ಮುಕ್ತಿಭೇದವು, ಸತ್ಕರ್ಮವಿಶೇಷಸಿದ್ಧ = ಆಯಾ
 ಸತ್ಕರ್ಮವಿಶೇಷದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು. ಕರ್ಮಸಿದ್ಧಸ್ಯ ತು = ಕರ್ಮ
 ದಿಂದ ಲಭಿಸಿದ್ದಕ್ಕೆ, ನ ನಿತ್ಯತಾ ಇತಿ = ನಿತ್ಯತ್ವವಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು
 ವಿಚಾರ್ಯ = ವಿಚಾರಿಸಿಕೊಂಡಾಗ, ಕೋ ವಾ = ಯಾವನು ತಾನೆ,
 ವಿರತಿಂ = ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು, ನ ಯಾತಿ = ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ?

ಸಾಲೋಕ್ಯ, ಸಾಮೀಪ್ಯ, ಸಾರೂಪ್ಯಾದಿ ಮುಕ್ತಿಭೇದಗಳೂ ಸಹ
 ಸತ್ಕರ್ಮವಿಶೇಷದಿಂದ ಲಭಿಸುವುದಾಗಿವೆ. ಕರ್ಮದಿಂದ ಲಭಿಸಿದ್ದಕ್ಕೆ
 ನಿತ್ಯತ್ವವು ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ, ಯಾವುದು ಕರ್ಮಜನ್ಯವೋ ಅದು
 ಅನಿತ್ಯ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಯಾವನಿಗೆ ತಾನೆ
 ವೈರಾಗ್ಯವು ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ?

39.

ಯತ್ರಾಸ್ತಿ ಲೋಕೇ ಗತಿತಾರತಮ್ಯಮು
 ಚ್ಚಾವಚತ್ವಾನ್ವಿತಮತ್ರ ತತ್ತ್ವ ತಮ್ |
 ಯಥೇಹ ತದ್ವತ್ಸಲು ದುಃಖಮಸ್ತೀ
 ತ್ಯಾಲೋಚ್ಯ ಕೋ ವಾ ವಿರತಿಂ ನ ಯಾತಿ ||

ಲೋಕೇ = ಲೋಕದಲ್ಲಿ, ಯತ್ರ = ಎಲ್ಲಿ, ಗತಿತಾರತಮ್ಯಂ = ಗತಿಯಲ್ಲಿ
 ತಾರತಮ್ಯವು, ತತ್ತ್ವ ತಮ್ = ಅದರಿಂದ ಉಂಟಾದ, ಉಚ್ಚಾವಚತ್ವಾ
 ನ್ವಿತಮ್ = ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಎಂಬುದು, ಇಹ = ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ, ಯಥಾ
 = ಯಾವರೀತಿ, ಅಸ್ತಿ = ಇದೆಯೋ, ತದ್ವತ್ = ಹಾಗೆಯೇ, ದುಃಖಮಸ್ತಿ
 ಖಿಲು = ದುಃಖವೂ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಇತ್ಯಾಲೋಚ್ಯ ಕೋ ವಾ ವಿರತಿಂ

ನ ಯಾತಿ = ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಯಾವನಿಗೆ ತಾನೆ ವೈರಾಗ್ಯವು ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ?

ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ಗತಿತಾರತಮ್ಯವಿದೆಯೋ ಅದಕ್ಕನು ಸಾರವಾಗಿ ಫಲದಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಎಂಬ ತಾರತಮ್ಯ ಇರುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆಯೇ ದುಃಖದಲ್ಲಿಯೂ ತಾರತಮ್ಯ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಯಾವನಿಗೆ ತಾನೆ ವೈರಾಗ್ಯವು ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ?

40.

ಕೋ ನಾಮ ಲೋಕೇ ಪುರುಷೋ ವಿವೇಕೀ
ವಿನಶ್ವರೇ ತುಚ್ಛಸುಖೇ ಗೃಹಾದೌ |
ಕುರ್ಯಾದ್ರತಿಂ ನಿತ್ಯಮವೇಕ್ಷಮಾಣೋ
ವೃಥೈವ ಮೋಹಾನ್ಮಿಯಮಾಣಜಂತೂನ್ ||

ಲೋಕೇ = ಲೋಕದಲ್ಲಿ, ಮೋಹಾತ್ = ಅಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ, ವೃಥೈವ = ಸುಮ್ಮನೇ, ಮ್ನಿಯಮಾಣಜಂತೂನ್ = ಸಾಯುತ್ತಿರುವ ಜೀವಿಗಳನ್ನು, ನಿತ್ಯಂ = ಪ್ರತಿದಿನ, ಅವೇಕ್ಷಮಾಣೋ = ನೋಡುತ್ತಿರುವ, ಕೋ = ಯಾವ, ವಿವೇಕೀಪುರುಷಃ = ವಿವೇಕಿಯಾದ ಮನುಷ್ಯನು, ವಿನಶ್ವರೇ = ವಿನಾಶ ಶೀಲವಾಗಿರುವ, ಗೃಹಾದೌ = ಮನೆಯೇ ಮೊದಲಾದ, ತುಚ್ಛಸುಖೇ = ಅಲ್ಪಸುಖದಲ್ಲಿ, ರತಿಂ = ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು, ಕುರ್ಯಾತ್ = ಮಾಡಿಯಾನು?

ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ವೃಥಾವಾಗಿ ಸಾಯುತ್ತಿರುವ ಜೀವಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿದಿನ ನೋಡುತ್ತಿರುವ ವಿವೇಕಿಯಾದ ಯಾವ ಪುರುಷನು ತಾನೆ ನಶ್ವರವಾಗಿರುವ ಮನೆಯೇ ಮುಂತಾದ ಅಲ್ಪಸುಖದಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯ? ಮನುಷ್ಯಜನ್ಮವನ್ನು ಜ್ಞಾನಪ್ರಾಪ್ತಿಯಿಂದ ಸಾರ್ಥಕಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

41.

ಸುಖಂ ಕಿಮನ್ಯತ್ರ ವಿಚಾರ್ಯಮಾಣೇ
ಗೃಹೇಽಪಿ ವಾ ಯೋಷಿತಿ ವಾ ಪದಾರ್ಥೇ |

**ಮಾಯಾತಮೋಽಧೀಕೃತಚಕ್ಷುಷೋ ಯೇ
ತ ಏವ ಮುಹ್ಯಂತಿ ವಿವೇಕಶೂನ್ಯಾಃ ||**

ವಿಚಾರ್ಯಮಾಣೇ = ಸರಿಯಾಗಿ ವಿಚಾರಿಸಿದರೆ, ಗೃಹೇ = ಮನೆ, ಅಪಿ
ವಾ = ಇಲ್ಲದೆ, ಯೋಷಿತ್ = ಹೆಂಡತಿ, ವಾ = ಇಲ್ಲವೇ, ಪದಾರ್ಥೇ =
ಯಾವ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ, ಅತ್ರ = ಇಲ್ಲಿ, ಕಿಂ ಸುಖಿ ಮಸ್ತಿ = ಯಾವ
ಸುಖವಿದೆ? ಯೇ ಮಾಯಾತಮೋಽಧೀಕೃತಚಕ್ಷುಷಃ = ಮಾಯೆಯೆಂಬ
ಕತ್ತಲೆಯಿಂದ ಕುರುಡರಾಗಿರುವವರು, ಯೇ = ಯಾರಿದ್ದಾರೋ, ವಿವೇಕ
ಶೂನ್ಯಾಃ = ವಿವೇಕರಹಿತರಾದ, ತ ಏವ = ಅವರೇ, ಮುಹ್ಯಂತಿ =
ಮರುಳಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಸರಿಯಾಗಿ ವಿಚಾರಿಸಿದರೆ ಮನೆ, ಮಡದಿ, ಇಲ್ಲವೇ ಬೇರೆ ಯಾವ
ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಯಾವ ಸುಖವಿದೆ? ಮಾಯೆಯ ಕತ್ತಲೆಯಿಂದ
ಕುರುಡರಾದ ಅವಿವೇಕಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಈ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಮರುಳಾಗು
ತ್ತಾರೆ. ವಿವೇಕಿಗಳು ಎಚ್ಚಿತ್ತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

42.

**ಅವಿಚಾರಿತರಮಣೀಯಂ ಸರ್ವಮು-
ದುಂಬರಫಲೋಪಮಂ ಭೋಗ್ಯಮ್ |
ಅಜ್ಞಾನಾಮುಪಭೋಗ್ಯಂ ನ ತು
ತಜ್ಞಾನಾಂ ಯೋಷಿತಿ ವಾ ಪದಾರ್ಥೇ ||**

ಸರ್ವಂಭೋಗ್ಯಂ = ಎಲ್ಲ ಭೋಗ್ಯವಸ್ತುಗಳೂ ಸಹ, ಉದುಂಬರ
ಫಲೋಪಮಂ = ಅತ್ತಿಯ ಹಣ್ಣಿನಂತೆ, ಅವಿಚಾರಿತರಮಣೀಯಂ =
ವಿಚಾರಮಾಡದಿರುವಾಗಲಷ್ಟೇ ಸುಂದರ, ಅಜ್ಞಾನಾಮುಪಭೋಗ್ಯಂ =
ನಿಜವನ್ನರಿಯದಿರುವವರಿಗಷ್ಟೇ ಉಪಭೋಗಸಾಧನ, ನ ತು ತಜ್ಞಾನಾಂ
= ಅದನ್ನರಿತವರಿಗೆ ಅವು ಸುಖಸಾಧನಗಳಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ಉಪಭೋಗ್ಯವಸ್ತುಗಳೂ ಅತ್ತಿಯ ಹಣ್ಣಿನಂತೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡದಿರುವಾಗಲಷ್ಟೇ ಸುಂದರವಾಗಿರುತ್ತದೆ, ನಿಜವನ್ನರಿಯದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಉಪಭೋಗಸಾಧನವಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಅದನ್ನರಿತವರಿಗಲ್ಲ.

43.

ಗತೇಽಪಿ ತೋಯೇ ಸುಷಿರಂ ಕುಲೀರೋ
ಹಾತುಂ ಹ್ಯಶಕ್ತೋ ಮ್ಪ್ರಿಯತೇ ವಿಮೋಹಾತ್ |
ಯಥಾ ತಥಾ ಗೇಹಸುಖಾನುಷಕ್ತೋ
ವಿನಾಶಮಾಯಾತಿ ನರೋ ಭ್ರಮೇಣ ||

ಯಥಾ = ಯಾವ ರೀತಿ, ತೋಯೇ = ನೀರು, ಗತೇಽಪಿ = ಹೊರಟು ಹೋಗಿದ್ದರೂ, ಕುಲೀರಃ = ಏಡಿಯು, ಸುಷಿರಂ = ತನ್ನ ಬಿಲವನ್ನು, ಹಾತುಂ = ಬಿಡಲು, ಅಶಕ್ತೋ = ಸಾಧ್ಯವಾಗದೇ, ವಿಮೋಹಾತ್ ಹಿ = ಮೋಹದಿಂದಲೇ, ಮ್ಪ್ರಿಯತೇ = ಸತ್ತು ಹೋಗುವುದೋ, ತಥಾ = ಅದೇ ರೀತಿ, ಗೇಹಸುಖಾನುಷಕ್ತಃ = ಮನೆಯ ಸುಖದಲ್ಲಿಯೇ ಆಸಕ್ತನಾಗಿರುವ, ನರಃ = ಮನುಷ್ಯನು, ಭ್ರಮೇಣ = ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದಾಗಿ, ವಿನಾಶಂ = ನಾಶವನ್ನು, ಆಯಾತಿ = ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ.

ಯಾವ ರೀತಿ ನೀರು ಬರಿದಾಗಿದ್ದರೂ ಏಡಿಯು ತಾನು ವಾಸವಾಗಿದ್ದ ಬಿಲವನ್ನು ಬಿಡಲಾರದೇ ಮೋಹದಿಂದಾಗಿ ಸಾಯುತ್ತದೆಯೋ ಅದೇ ರೀತಿ ಮನೆಯ ಸುಖದಲ್ಲಿಯೇ ಆಸಕ್ತನಾಗಿರುವ ಮನುಷ್ಯನು ಇದೇ ನಿಜವಾದ ಸುಖಸಾಧನವೆಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದಾಗಿಯೇ ವಿನಾಶವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ.

44.

ಕೋಶಕ್ರಿಮಿಸ್ತಂತುಭಿರಾತ್ಮದೇಹಮಾ
ವೇಷ್ಯ ಚಾವೇಷ್ಯ ಚ ಗುಪ್ತೀಮಿಚ್ಛನ್ |
ಸ್ವಯಂ ವಿನಿರ್ಗಂతుಮಶಕ್ತ ಏವ
ಸಂಸ್ತತಸ್ತದಂತೇ ಮ್ಪ್ರಿಯತೇ ಚ ಲಗ್ನಃ ||